

Nyhet

Færøerne: Landet uden fængsel

Nyhet

Svenska LO: Europafacket för inte längre
vår talan

Leder

En ny startpunkt för
arbetslivsforskningen

Tema

NordForsk ska dela ut 50 miljoner
kronor till arbetslivsforskning

28. Januar 2022

Tema: Arbetslivsforskning i Norden

Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 1/2022

Finansiert
av Nordisk
ministerråd

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet
OsloMet - storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet
På oppdrag fra Nordisk ministerråd
Nordisk ministerråd er ikke ansvarlig for
innholdet i artiklene

ANSVARLIG REDAKTØR

Björn Lindahl

EMAIL

ainredaksjon@gmail.com

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave,
som kan bestilles gratis fra
www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i
Norden (online)

Innhold

En ny startpunkt for arbeidslivsforskningen	3
NordForsk ska dela ut 50 millioner kroner till arbeidslivsforskning	5
Forskade på dolda manliga maktstrukturer inom försvaret och polisen.....	8
Forskningen som vill forstå och möta framtidens utmaningar i arbeidslivet	11
Rockwool-fonden: Mere forskning i nordisk velfærd	14
Varða på Island: en bro mellom fagforeningene og akademikerne	17
Sverige har flest behovsanställda och sämst anställningsskydd	19
Færøerne: Landet uden fængsel.....	21
Svenska LO: Europafacket för inte längre vår talan	24

En ny startpunkt för arbetslivsforskningen

Pandemin innebär också att det behövs ny arbetslivsforskning. NordForsk kommer inom kort att lysa ut nästan 50 miljoner kronor för att forska på arbetslivet i framtiden. Vi tar det som utgångspunkt för att se på hur de nordiska länderna samordnar sin forskningsinsats.

LEDER

28.01.2022

AV BJÖRN LINDAHL, CHEFREDAKTÖR

- Processer som tidigare var mer gradvisa har ändrats abrupt på grund av corona. Det blev yttre faktorer som plötsligt styrde det som tidigare var mer viljestyrda förändringar, säger Arne Flåøyen, som är direktör för NordForsk.

Han beskriver det som att arbetsforskningen har fått en ny startpunkt.

NordForsk är ett självständigt forskningsorgan under Nordiska Ministerrådet. Det har till uppgift att tydliggöra och förstärka områden och inriktningar där de nordiska länderna har särskild styrka.

För att man ska bli en forskare krävs det att man gör en doktorsavhandling. I Sverige är det drygt 2 500 studenter som får sin doktorsavhandling godkänd varje år och som därmed kan börja på sin forskarkarriär.

Vi intervjuar Johan Alfonsson, vars avhandling om behovsanställda i fjol utsågs som den bästa avhandlingen inom arbetslivsforskningen. Han är kritisk till att både socialdemokratiska och borgerliga regeringar i Sverige monterar ned anställningsskyddet.

- Trenden är att individen i allt större utsträckning ska göra sig anställningsbar i stället för att med hjälp av statliga regleringar skyddas, säger han.

Samtidigt är han osäker på om hans avhandling kommer påverka utvecklingen, eller om det ens ska vara ett mål för forskningen.

Men hans avhandling visar att det går att göra ett avtryck i debatten, även som en enskild forskare.

Det är många aktörer bland de som finansierar eller utför arbetslivsforskningen. För att visa något av bredden har vi intervjuat cheferna för Rockwell-fonden i Danmark och det isländska institutet för arbetslivsforskning, Varða.

Men det är de statliga forskningsråden som finansierar det mesta av forskningen i Norden.

- Meningen med vår forskning är att den ska kunna tillämpas, det vill säga nyttiggöras, säger Anna-Karin Florén i Forte.

Hon leder ett tio-årigt forskningsprogram om arbetslivet, som nu har kommit halvvägs. Hon och hennes kollegor i de andra nordiska länderna är nyckelpersoner när det ska avgöras vilken forskning som speciellt lämpar sig att göra gemensamt i Norden.

Sverige och Norge har deltagit i nästan alla forskningsprogram som NordForsk lyst ut, men på grund av olika begränsningar för de två största danska fonderna blir det ofta svårare att få danska forskare med på projekten. Island är det lands som kanske gynnas mest av att kunna vara en del av en bredare forskningsbas. Ser man på antalet forskare från varje land som deltagit, är det isländska inslaget imponerande.

På NordForsk upprättas en programkommitté för varje utlysning som avgör vilka projekt som ska få nordiska pengar. Vi har träffat Dag Ellingsen, som varit projektledare för ett sådant nordiskt projekt och som berättar om sina erfarenheter av det. Forskningen om manliga maktstrukturer i inom försvaret och polisen ledde till uppseendeväckande fynd och stor debatt.

Den ändrade dagordningen inom den norska polisen. Alla inom polisen har idag gått igenom dilemmaövningar där frågan om vad som är OK och inte i förhållande till kollegor diskuterats.

Från militären och polisen i Norge är det ett stort språng till Färöarna, där vi följer upp temat som vi hade i det förra numret av AIN: Hur självständiga kan Grönland, Färöarna och Åland bli? Ett av de områden som återstår för att färöingarna att själva ta ansvaret för är rättsväsendet. Men då krävs det att det byggs ett fängelse på ön. Idag måste de som får fän-

gelsestraff avtjäna straffet i Danmark. Men blir det egentligen så mycket bättre i dimmans dal – eller Mjorkadalur, som den kallas på färöiska?

Till sist tar vi också upp den anmärkningsvärda strid inom Europafacket, EFS, som gjort att svenska LO vägrar att betala sin medlemsavgift eller delta på möten, eftersom den anser att organisationen inte längre för dess talan i minimilönsfrågan.

Minimilöner är en fråga som vi skrivit mycket om och som vi säkert kommer att komma tillbaka till. Glädjande nog har Arbeidsforskningsinstituttet i Norge, som ger ut Arbeidsliv i Norden, fått förnyat förtroende av Nordiska ministerrådet, som finansierar tidskriften, att ge ut den i fyra nya år.

Det ser vi fram till!

NordForsk ska dela ut 50 miljoner kronor till arbetslivsforskning

NordForsk kommer inom kort att lysa ut nästan 50 miljoner norska kronor för forskning om framtidens arbetsliv i Norden. Coronapandemin har gjort att behovet för ny forskning är stort.

TEMA

28.01.2022

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

- Pandemin är en game changer som både påverkar hur snabbt förändringarna i arbetslivet sker och i vilken riktning, säger Arne Flåøyen, som är direktör för NordForsk i Oslo.

NordForsk etablerades 2005 och är en institution under det Nordiska ministerrådet med 16-17 medarbetare. Den befinner sig högst upp i näringskedjan inom den nordiska forskningen och kan boosta ett forskningsprogram med ytterligare pengar, för att låna en term från smittskyddsarbetet.

Arne Flåøyen och Siri Bjarnar tar emot i nästan tomma lokaler på femte våningen i Stensbergsgata 27. Det står flaskor med desinfektionsmedel på alla bord i det gemensamma sittområdet man kommer in i. Det är Siri Bjarnar

som har ansvaret för det nya arbetslivsprogrammet, som styrelsen för NordForsk klubbade igenom i slutet av förra året.

- Vi har upprättat en programkommitté, med representanter från alla de forskningsfinansiärer som deltar. De har ett möte i slutet av den här månaden där de ska diskutera hur utlysningstexten ska formuleras, säger hon.

Minst tre nordiska länder

Innan NordForsk sätter i gång ett forskningsprogram måste det finnas finansiärer från minst tre nordiska länder. De måste dessutom bidra med två tredjedelar av finansieringen, innan Nordforsk lägger till sin tredjedel.

- I det nya arbetslivsprogrammet deltar Sverige, Norge, Island, Åland och Litauen, säger Siri Bjarnar.

När programkommittén är färdig med utlysningstexten kan forskargrupper ansöka om finansiering. Ett krav är att forskare från forskningsinstitutioner i tre av de nordiska länderna som finansierar forskningen deltar. Ansökningen bedöms så av en internationell expertgrupp som framför allt ser på kvaliteten av forskningen.

- De rankar ansökningarna efter en skala där 1 är sämst och 7 är den högsta poängen som delas ut. NordForsk kan bara finansiera förslag som får 5, 6 eller 7, säger Arne Flåøyen.

Tydlig rollfördelning

Det finns en klar rollfördelning. Det är de nationella forskningsinstitutionerna som avgör vad det ska forskas på. NordForsk ska framför allt se till att forskningen ger ett nordiskt mervärde, antingen för att forskningen är speciellt relevant för Norden, att den sker på nordiska data eller att det genom samarbetet skapas en bredare nordisk forskningsbas, som gör det möjligt för forskarna att till exempel söka på EU-projekt.

Det är därför svårt att locka Arne Flåøyen och Siri Bjarnar till att säga vad de själva tycker är intressanta frågor inom arbetslivet.

- Som vi jobbar nu är det de nationella forskningsfinansiärerna som kommer med förslag till tema om vad det ska forskas på. Det betyder att det är forskningsprioriteringar som utarbetas genom de nationella systemen, som så aggregeras upp till en nordisk nivå, säger Arne Flåøyen.

Forte tog initiativet

- Det var det svenska Forte som tog det första initiativet till arbetslivsprogrammet och som såg värdet av att göra det nordiskt. Jag kan inte säga att de pekade ut några enskilda områden där det saknades svenska fynd. Det var mer att de lyfte fram områden där de ansåg att komparativa studier skulle vara nyttiga, områden där nordisk forskning kunde ge något extra, säger Siri Bjarnar.

Men några områden pekar sig ändå ut, säger hon, som hur mobiliteten i Norden har påverkats av pandemin, digitaliseringen och det gröna skiftet inom arbetslivet.

- Det handlar om att forskningen ska kunna bidra till ett kunnskapsunderlag för att utveckla framtidens arbetsliv på ett hållbart sätt, säger hon.

- För att ta det med digitalisering. Det är inte något nytt att det digitaliseras i arbetslivet, men det sker så mycket snabbare. På grund av pandemin har det som var glidande och kontinuerliga processer ändrats brått. Det blev yttre faktorer som plötsligt styrde det som tidigare var viljestyrda förändringar, säger Arne Flåøyen.

- Förändringarna har redan skett och det betyder att man inte bara kan återgå till hur det var tidigare. Vi har fått en ny startpunkt.

Olika organisering

De nordiska länderna har organiserat finansieringen av forskningen på lite olika sätt. I Norge finns det en enda statlig forskningsorganisation, Forskningsrådet, som fördelar pengar till alla forskningsområden, både grundforskning och tillämpad forskning. Ungefär på samma sätt fungerar Finlands Akademi, som fördelar pengar genom fyra forskningsråd.

I Sverige opererar fyra självständiga statliga forskningsfonder: Forte, Formas, Vetenskapsrådet och Vinnova, medan de statliga forskningsmedlen på Island fördelas av Forsknings- och teknologirådet (Vísinda- og tækniráð) och forskningscentret Rannís.

- Vi samarbetar med alla dessa och även Danmarks Frie Forskningsfond. Den andra stora danska fonden, Innovationsfonden, är väldigt orienterad mot att hitta tekniska lösningar och därför inte aktuell inom till exempel arbetslivsforskning, säger Arne Flåøyen.

Danmark har lägre deltagande

Ett problem är emellertid att Danmarks Frie Forskningsfond finansierar forskningen "bottom-up" (genom att forskarna själva föreslår projekt) och inte tematiskt. Det är en förklaring till varför inte Danmark deltar i det nya arbetslivsprogrammet. Det visar sig också i statistiken över hur många forskare från varje land som har fått medel av NordForsk.

Norge och Sverige deltar nästan alltid i de olika forskningsprogrammen. De toppar därför listan på antalet forskare som deltagit under perioden 2010 – 2018.

- Norge: 671
- Sverige: 650
- Finland: 505
- Danmark: 415
- Island: 192

Danmark har 16 gånger fler invånare än Island, men det är bara dubbelt så många forskare från Danmark som deltar jämfört med Island.

- Som ett litet land ser Island väldigt tydligt nyttan av att delta i ett internationellt samarbete eftersom de inte har så många forskare. De små länderna har speciellt stor nytta av det nordiska forskningssamarbetet för att bygga nätverk, kompetens och få relevant forskning, säger Arne Flåøyen.

- Men alla länder får mer än de sätter in, understryker han, eftersom de nordiska pengarna kommer i tillägg till de nationella.

Med en budget på 130 miljoner norska kronor innebär det att NordForsk utlöser forskning för ungefär 300 miljoner kronor per år.

Öppen eller sluten pott

I vissa fall deltar också forskare från andra länder eftersom det är en "open pot", där forskarna själva kan avgöra vem de vill bjuda in. På programmet om Samhällssäkerhet deltog t ex danska forskare.

Det nya programmet för arbetslivet i framtiden är det emellertid det som kallas för en "virtual pot".

- Det betyder att alla pengarna ska gå tillbaka till de länder som har lagt pengar i potten, säger Siri Bjarnar.

Eftersom Litauen deltar är det troligt att det kommer att finnas forskare som vill se på vad som sker med arbetsmigrationen efter coronapandemin.

- De nordiska länderna har varit vana vid att det har funnits en stor flexibilitet där man har kunnat ta in utländsk arbetskraft. Både Norge och Island har stora diaspora av litauiska arbetare. Men kommer de att vilja jobba här efter att pandemin är över? undrar Arne Flåøyen.

Hur många förslag om forskning som kommer in tycker han är svårt att spå:

- Vi hade en utlysning på fri forskning där vi bjöd in forskarna att komma med Preproposals, som är lite enklare ansökningar. De är inte så detaljerade, med forskarna säljer själva idén och konceptet. Då fick vi in 334 förslag. 55 av dem bjöds in till att presentera fullständiga ansökningar och till sist blev resultatet att 12 förslag fick pengar.

- Det var en extrem variant. Så kommer jag ihåg att vi hade en utlysning som handlade om barncancer, där vi fick fyra ansökningar. Det fanns tillräckligt med pengar till alla fyra, men bara tre fick pengar eftersom den fjärde inte ansågs ha tillräckligt hög vetenskaplig kvalitet.

Forskningsgrupperna som får pengar arbetar vanligtvis i tre-fyra år med projektet. NordForsk räknar med att kunna meddela vem som har fått finansiering mot slutet av året.

Forskade på dolda manliga maktstrukturer inom försvaret och polisen

Det började med frågan om kvinnor som gör värnplikten accepteras lättare av männen om de sover i samma rum. Det slutade med avslöjanden om sexuella trakasserier under polisutbildningen i Norge. Dag Ellingsen ledde ett forskningsprojekt som finansierades av NordForsk och som på flera sätt visar nyttan av att forskarna samarbetar nordiskt.

TEMA

28.01.2022

TEXT OCH FOTO: BJÖRN LINDAHL

- Det var ett stort forskningsprojekt, 9,5 miljoner norska kronor; många forskare från fyra olika länder och från flera olika sorters forskning. Det var historiker, etnologer, sociologer och statsvetare. Men det gick väldigt bra. Jag var inte sömnlös en enda natt på grund av det forskningsprogrammet, säger Dag Ellingsen.

Dag Ellingsen, som är forskare på Arbeidsforskningsinstituttet på OsloMet och professor på Polithøyskolen Ulla-Britt Lilleaas, vid Universitetet i Oslo, hade sedan tidigare fått i uppdrag av det norska försvaret att forska på varför så många kvinnor som hade sökt sig till försvaret slutade.

- Det var många skäl till det. Men ett var att kvinnorna uppfattade det som om de i det närmaste var oönskade av en del män i Försvaret.

Positivt fynd

- Det höll vi på med i tre år och fick massa uppmärksamhet på det som egentligen var ett positivt fynd, att det gick bättre när killarna och tjejerna som var värnpliktiga bodde på samma rum.

Forskningen ledde också till att både svenska, danska och finska forskare som var intresserade i liknande frågor kontaktade Ellingsen och Lilleaas.

- Vi hade redan träffat varandra flera gånger, i Sigtuna, Stockholm och Aalborg. Så vi kände varandra när det kom en utlysning från NordForsk om samhällssäkerhet och den nordiska värdegrunden.

- Vi definierade jämlikhet mellan könen och mångfald som en del av det nordiska och byggde upp projektet runt det. Det var en stor fördel att vi kände varandra sedan tidigare och det är en rekommendation till alla som vill göra en sådan ansökan, så att man inte plötsligt sitter med deltagare som man aldrig sett och som har sina egna käpphästar eller som inte levererar som avtalat.

Ansökningarna som NordForsk får går först till en internationell expertgrupp som bedömer forskningsprojekten efter hur vetenskapliga och banbrytande de är, om de har hanterat de etiska frågorna och om forskarna kan visa att de känner till vad som tidigare gjorts inom forskningsfältet.

Högsta betyget

Dag Ellingsen var projektledare. Ansökningen fick betyget 7, som är den högsta poängen det går att få. Ansökningen gick därefter vidare till en programkommitté, som bestod av representanter från de forskningsråd som finansierade utlysningen om Samhällssäkerhet, tillsammans med representanter från NordForsk och Nordiska ministerrådet. Programkommittén tar beslutet om vilken forskning som ska finansieras och ser då också på om den ger ett nordiskt mervärde.

- Forskningsprogrammet var precis lagom fritt formulerat. Det var ju något de ville ha, så vi kunde inte göra precis som vi ville, men vi hade en betydande frihet innanför den ramen.

De två norska forskarna hade redan jobbat med att få till ett nytt forskningsprojekt inom den norska polisen. Dag Ellingsen hade fått reda på att kvinnor inom polisen var kritiska till vissa aspekter av utbildningen av personal till det som kallas Utrykningsenheten (UHE), som sätts in vid speciellt allvarliga situationer.

- Vi hade försökt få finansiering, först från Vest polisdistrikt och därefter från Politidirektoratet utan att lyckas med det, men NordForsk var väldigt flexibla och sa att "visst får ni forska på det också".

Homosocialitet

Till en början var sexuell trakassering inte något som intresserade de två norska forskarna så mycket.

- Vår utgångspunkt var det som kallas för homosocialitet, vilket i det här fallet var att män söker sig till varandra för att bekräfta att de är de bästa på det här området. Kvinnor kan få vara med, men det måste vara på männens villkor och det är de som ska definiera vad som är ett bra polisarbete.

- Vi hittade homosocialitet i form av att det existerade en informell grupp inom polisen i Vest distrikt som omtalades

som "Gutteklubben Grei" som satte standarden för hur man skulle arbeta i en utrykningsenhet.

- Men så började vi gradvis höra historier om sexuell trakassering i form av kommentarer, humor eller vad man kan kalla det och att det också fanns missbruk av sin position av äldre män i förhållande till de kvinnliga studenterna som gjorde praktik och det som kallades för " knull-torsdagen" i ett arrangemang i regi av polishögskolan. Och mycket talade för att det handlade om mer än bara Vest polisdistrikt och UEH.

Enorm uppmärksamhet

Med sådana pikanta detaljer blev det naturligt nog en enorm uppmärksamhet i Norge när forskningen lades fram och forskarna kritiserades också både av personer inom polisen och av andra forskare på fältet.

- Vi har kvalitetssäkrat alla fynd vi gjort på de punkter som man kan kvalitetssäkra det. Vi sitter med transkriberade utskrifter av så gott som alla intervjuer vi har gjort, och har vi inte spelat in dem så har vi skrivit referat tio minuter senare så vi vet mycket väl vad folk har sagt och inte sagt.

- Men vi har en absolut lojalitetsplikt i förhållande till våra informanter som vi har lovat anonymitet. Vi kan inte heller polemisera mot dem. Vi snubblade så att säga över knull-torsdagen. Den är ett litet fenomen, men ett signifikant fenomen och ett oskick.

Genom att forskningen var en del av ett större nordiskt projekt kunde också fyndet sättas in i en större kontext. Ett gemensamt drag var det sätt som kvinnorna som söker sig till försvaret konstant utsätts för grov sexuell humor. En av de danska forskarna, etnologen Beate Sløk-Andersen, genomförde själv sin värnplikt och använde den tiden för sin forskning. Tillsammans med Dag Ellingsen och Ulla-Britt Lilleaas publicerade de en artikel i Tidsskrift for kjønnsforskning där det beskrev fenomenet på följande sätt:

"Det kan diskuteras i vilken utsträckning användningen av humor är ett medvetet verktyg eller "bara ett skämt", men resultatet är att vissa får utstå mer än de tycker är bekvämt, och att vissa utsätts för förlöjligande och trakasserier. Att skrat- ta åt andras skämt, eller till och med kunna producera skämt som är uppskattade, kan vara ett tecken på att du är en del av gruppen. Vem blir då vara en "killjoy" genom att säga ifrån?"

- Likheter i hur humorn ser ut i Danmark och Norge är väldigt stor. När det gäller den mest grovkornade humorn så är det som om männen har besökt samma nätsidor.

Givande jämförelser

Dag Ellingsen säger att de nordiska jämförelserna var mycket givande, bland annat i förhållande till den politik som de fyra länderna haft i frågan om delade rum under värnplikten för kvinnor och män.

- Du kan säga att Norge och Sverige har varit de mest experimenterande. Danskarna har stort sett följt efter vad de två länderna gjort, men värnplikten där är mycket kortare och man lever inte så tätt och isolerat som de som gör värnplikten i Nordnorge eller ombord på ett fartyg gör. Finland har inte startat med gemensamma rum förrän nyligen.

Det är något genuint nordiskt över att de värnpliktiga av bägge kön sover i samma rum, även om det är frivilligt både för männen och kvinnorna att göra det, anser Dag Ellingsen.

Skeptisk senator

- Vi har försökt att tala om det här med "mixed rooms" på internationella konferenser i USA. Men de ser bara på oss med en märklig blick och säger "Good luck with your social experiment". Det var en fransk senator som besökte Norge som ville studera hur man kunde få in fler kvinnor i försvaret. Våra gemensamma rum låg helt utanför hennes begreppsapparat.

- "Har norska män andra hormoner än de franska? Är det något fel på dem eller är det något med maten?" undrade hon.

- Jag är övertygad om att vi hade försökt göra ett EU-projekt av den här forskningen skulle vi ha kommit i en position där vi satt och såg på varandra över en avgrund av olika förståelse.

Balansgång

Med så kontroversiella fynd och teman som det forskades på, var det någon gång någon från NordForsk som reagerade?

- Jag har mycket bra att säga om NordForsk och hur flexibla de är, både i förhållande till ändringar av tema under projektets gång. Det var också förändringar i forskningsteamet, det var inte några stora saker, men det skapade inte heller några problem. På grund av pandemin fick vi också lov att flytta pengar från resor och forskningsuppehåll, till löner. Vi fick bland annat in en vetenskaplig assistent på slutet som var guld värd.

- Det är alltid en balansgång. Jag är van vid tillämpad forskning då du har en uppdragsgivare som ofta följer projektet väldigt tätt och i vissa fall närmast är dirigerande. Så har du andra uppdragsgivare som är väldigt öppna, som det norska Försvarsdepartementet. När det gäller NordForsk kunde jag ha tänkt mig att ha haft en ännu tätare kontakt, men pandemin får ta en del av skulden för det, säger Dag Ellingsen.

Forskningen som vill förstå och möta framtidens utmaningar i arbetslivet

Grön omställning, globalisering och artificiell intelligens är några av de många förändringar som påverkar arbetslivet nu och i framtiden. Sedan 2017 pågår ett tioårigt forskningsprogram i Sverige för att förstå och möta framtidens utmaningar i arbetslivet.

TEMA

28.01.2022

TEXT GUNHILD WALLIN

- Arbetslivet är inne i en otrolig omvandling och hur arbetslivet fungerar formar både våra liv och samhället i stort. Programmet innebär en unik möjlighet att arbeta med de frågor som är viktigast på arbetslivsområdet och få fram ny kunskap. Meningen med vår forskning är också att den ska kunna tillämpas, det vill säga nyttiggöras, säger Anna-Karin Florén, ansvarig för forskningsrådet Fortes tioåriga nationella forskningsprogram om arbetsliv

Digitalisering, demografiska förändringar, globalisering, automation och grön omställning är delar i strukturella förändringar som pågår parallellt och samtidigt.

- Många av de utmaningar vi ser i arbetslivet är inte nya, men de befinner sig i en ny kontext, säger Anna-Karin Florén.

Pandemins effekter

Ett aktuellt exempel är digitaliseringen, som genom pandemin fått en oväntad och snabb utveckling. Plötsligt jobbar en stor grupp människor hemma, vilket har betydelse för många delar av arbetslivet, till exempel arbetsmiljö, ledarskap och organisation. Ännu är det för tidigt för forskningen att dra några säkra slutsatser om pandemins effekter på arbetslivet, men Anna-Karin Florén bedömer att den med all säkerhet kommer att väcka många forskningsfrågor framåt.

- Vi har inga hårda resultat på vad pandemin har betytt för arbetslivet ännu, så det är för tidigt att svara på dess effekter. Men vi har sett att forskningen påverkats, bland annat genom att det varit svårare att samla empiri ute i verksamheterna, säger hon.

Ett annat exempel på stora förändringar är AI, artificiell intelligens, som idag tar över allt fler administrativa uppgifter. Vad kommer det att betyda för de äldre kvinnor, vars arbetssuppgifter riskerar att ersättas av AI? Också Handeln, som efter vård och omsorg är den näst största arbetsplatsen för kvinnor, är under stark omvandling. Många fysiska butiker har lagts ner under pandemin. Webbhandeln har ökat och i de butiker som finns har det blivit allt vanligare att kunderna gör allt mer själva. Handeln har varit ett sätt för unga människor att komma in i arbetslivet. Vad händer med dem när tekniken innebär att det behövs allt färre butiksanställda? Och vilka alternativa jobb finns för de kvinnor som förlorar sina butiksjobb? Att få tillräckligt med kunskap för att kunna möta sådana förändringar är exempel på det tioåriga programmets uppgift.

- Strukturomvandlingarna kommer att göra gott för många människor, men också innebära stora utmaningar. Hur samhället svarar upp mot utvecklingen kan underlätta strukturomvandlingen och säkerställa att vi inte lämnar stora grupper av människor utanför. Forskningen är helt avgörande eftersom den förser beslutsfattarna med kunskapsunderlag, säger Anna-Karin Florén.

Tretton framtidsutmaningar

Det nationella forskningsprogrammet om arbetsliv är ett av de sju program som 2017 blev en följd av regeringens tioåriga forskningsprogram med syfte att identifiera och möta de utmaningar samhället står inför. Från 2021 har det tillkommit ytterligare sex programområden. Exempel på områden är migration och integration, tillämpad välfärdsforskning, psykisk hälsa, klimat, demokrati och antibiotikaresistens.

Forte - Forskningsrådet för arbetsliv, välfärd och hälsa delar in arbetslivsområdet i tre områden – arbetsmarknad, arbetsorganisation och arbetsmiljö. Till arbetslivsprogrammets förfogande har Forte 80 miljoner kronor i år och 100 miljoner kronor per år under de kommande fyra åren.

- Arbetslivsområdet är så brett och kan handla om allt från hur man sitter på en kontorsstol till globala trender. Därför är det grannliga hur man prioriterar, säger Anna-Karin Florén.

Uppdatering i vår

Arbetet styrs utifrån en strategisk forskningsagenda, som kommer att uppdateras i vår – halvvägs in i programmet. Det handlar om vilka särskilda utmaningar arbetslivet står inför och har arbetats fram i dialog med aktörer inom arbetslivsområdet som forskare, arbetsmarknadens parter, myndigheter och civilsamhället.

I den strategiska forskningsagendan identifieras tre stora utmaningar: Att skapa ett hållbart och inkluderande arbetsliv, att främja goda arbetsförhållanden samt att åstadkomma ett hälsobefrämjande arbetsliv.

- Vi har samlat relevanta aktörer för att ta reda på vilka utmaningarna inom arbetslivet är, vilka behov som behöver följas upp och för att ta reda på vad som händer i omvärlden. I vårt arbete, liksom i de andra programmen, genomsyras också allt av tvärgående frågor som jämställdhet och Agenda 2030. I den strategiska agendan vi presenterar i vår har vi uppdaterat beskrivningen av omvärldsfaktorer som påverkar arbetslivet, till exempel pandemins tänkbara konsekvenser och grön omställnings betydelse för arbetslivet, berättar Anna-Karin Florén.

I uppdraget ingår också att skapa nätverk, där forskare och andra intressenter kan mötas och diskutera utmaningar, men också hur de resultat som nu börjar komma kan spridas och nyttiggöras. Programmet ser gärna tvärvetenskapliga projekt och också internationella samarbeten.

Anna-Karin Florén ser grön omställnings betydelse för arbetslivet som ett nytt och hittills lite beforskat område som ett viktigt forskningsfält framöver. Nyligen stängde en utlysning inom detta område, liksom en utlysning om arbetslivets utmaningar.

En beredningsgrupp tar hand om och bedömer forskningsansökningar, där akademisk excellens har högsta prioritet men där också nyttan av forskningen bedöms.

Forskningsresultat som ska komma till nytta

Hon beskriver programmet inom arbetslivsforskningen som utmaningsdrivet. Det betyder att de forskningsutlysningar som görs, bygger på utmaningar som identifieras av de aktörer som finns inom arbetslivet och där regeringen genom sin forskningssatsning vill finna lösningar. Det väcker ibland kritik från forskare som vill bedriva grundforskning utan att vara styrda mot redan formulerade forskningsområden. Forte har också en årlig öppen utlysning, där forskarna är fria att själva välja inriktning på sin forskning. I sin senaste forskningsproposition som kom 2021 betonar också regeringen att det ska finnas möjlighet att bedriva så kallad fri forskning eller grundforskning.

- Forte är ett forskningsråd som finansierar både grundforskning och tillämpad forskning, inom områdena hälsa, arbetsliv och välfärd säger Anna-Karin Florén.

Nordiskt forskningssamarbete

Som programansvarig för det tioåriga arbetslivsprogrammet deltar hon också, som representant för en av flera nordiska forskningsfinansiärer, i NordForsk, bland annat i programkommittén för utlysningen som sker i ett samarbete mellan Forte och NordForsk inom området "Future working Life".

- I samtal med nordiska kolleger ser jag att vi har många gemensamma intressen och utmaningar. Till exempel påverkas alla våra länder av digitaliseringen. Vi är lika, men tillräckligt olika för att lära av varandra, säger Anna-Karin Florén.

Rockwool-fonden: Mere forskning i nordisk velfærd

Rockwool-fonden har ejerandel i dansk industri og en milliardformue, som finansierer forskning i velfærdstatens udfordringer. Den type forskning behøver Norden mere af, vurderer fondens direktør, Elin Schmidt.

TEMA

28.01.2022

TEKST: MARIE PREISLER, FOTO: ROCKWELL

Hvordan kan de nordiske lande levere vækst og service af høj kvalitet til borgerne uden at tabe nogen på gulvet? Det svære spørgsmål vil Norden via forskning skulle finde valide svar på de kommende år, forventer Elin Schmidt, direktør i danske Rockwool-fonden.

- Den nordiske velfærdsstat er under stærkt pres fra især globalisering og ændret demografi – med langt flere ældre. Forskning, der kaster lys på, hvordan vi kan takle det pres, vil alle nordiske lande få brug for de kommende år. Blandt andet vil der blive brug for at se på velfærdsstatens forpligtelser over for borgere, hvis egne pensioner ikke rækker og som vil forvente et rimeligt serviceniveau, siger hun.

Forskning af den type leverer Rockwool-fonden allerede i stort omfang. Fonden anvendte 125 mio. kr. i 2020, og beløpet er støt stigende. Fonden har som mål at styrke velfærdsstatens sociale og økonomiske bæredygtighed ved at skabe solid viden om udfordringer for velfærdsstatens fremtidige finansiering og sammenhængskraft og for viden om mulige løsninger på udfordringerne.

Fondens aktiviteter er derfor forskning og interventioner i blandt andet et velfungerende arbejdsmarked, hvor også sårbare grupper får fodfæste. Blandt fondens aktuelle indsatsområder er at skabe bedre viden om, hvordan udsatte unge og flygtninge får bedre jobadgang. Blandt fondens senest offentliggjorte forskningsresultater er en undersøgelse, der vis-

er, at flygtninge stopper med deres danskundervisning, når de får job. Ifølge et andet nyt studie fra fonden har unge med lille eller ingen arbejdsmarkedstilknytning ofte også udfordringer på helbred eller kriminalitet, og deres udfordringer har stor sammenhæng med manglende 'vedholdenhed'.

Ulighed som i USA

Rockwool-fonden står også bag to opsigtsvækkende studier af ulighed, som viser, at trods den danske velfærdsstat ligner den sociale mobilitet i Danmark på mange områder den sociale mobilitet i USA. Betydningen af den sociale baggrund i både Danmark og USA viser sig allerede ved fødslen og varer hele livet og viser sig i blandt andet barnets færdigheder i børnehave- og skolealderen, kriminalitet i ungdommen, senere fuldført uddannelse, indkomst og tilknytning til arbejdsmarkedet.

Fonden har sin egen forskningsenhed med 40 forskere, Ph.D.ere og forskningsassistenter som ofte samarbejder tæt med andre forskningsinstitutioner. Studierne om social mobilitet er således udført af nobelprisvinder og professor ved University of Chicago, James Heckman, sammen med forskningsprofessor ved Rockwool-fondens Forskningsenhed, Rasmus Landersø.

Nordisk lighed og forskelle

Rockwool-fonden laver også jævnligt komparative undersøgelser af velfærdsstaten og arbejdsliv i nordiske lande, især har fonden de senere år skruet op for sammenligninger mellem de skandinaviske lande. Fonden har udgivet flere større publikationer om dette, senest bogen "Velfærdsstat og befolkning i Skandinavien", som udkom i 2020. Her sammenligner Rockwool-fonden den samfundsøkonomiske udvikling i Danmark, Norge og Sverige lige siden velfærdsstaten tog form, baseret på data fra landenes statistikproducenter, Eurostat, OECD og Nordisk Ministerråd og Rockwool-fondens egen forskning.

Sammenligningen viser, at velfærdsstaten i de skandinaviske lande overordnet er meget ens, men at de er gået forskellige veje i forhold til indvandring og integration. Sverige har desuden haft stigende kriminalitet, mens kriminaliteten er faldet i Danmark og Norge, og fonden slår fast, at alle tre lande siden 1980'erne har haft svagt stigende ulighed og i nu et par årtier også en fælles økonomisk udfordring, at flere ældre kræver store reformer af velfærdsstaten.

Upartisk forskning

Rockwool-fonden samarbejder gerne men modtager aldrig penge til sin forskning fra eksterne kilder bortset fra offentlige forskningsråd. Det er et ukrænkeligt princip, som skal sikre, at fonden er 100 procent upartisk, forklarer Elin Schmidt:

- Vi finansierer altid vores forskning med egne økonomiske midler, og vi har ingen ideologisk eller politisk tilknytning, heller ikke til industrien. Denne uafhængighed giver os et unikt og virkelig godt rygstød til at tilvejebringe fuldstændig upartisk viden om velfærdsstaten.

Upartiskheden er afgørende for at blive lyttet til af den primære målgruppe for fondens aktiviteter: politiske beslutningstagere.

- Den nye viden, vi skaber, overdrager vi til samfundets aktører, for at de kan føre en meningsfuld demokratisk samtale om velfærdsstaten, og til de politiske beslutningstagere, så de rationelt kan foretage prioriteringer og indrette velfærdssamfundets institutioner. Derfor skal vores troværdighed være tårnhøj, og det er den også, siger fondsdirektøren.

Politisk troværdig

Fonden får regelmæssigt målt sin troværdighed blandt Folketingets partier, og politikernes vurdering er klar:

- Vi har samme meget høje troværdighed i rød og blå blok, og det lægger vi ekstremt stor vægt på, for vi ønsker at undgå enhver form for blindhed i vores forskning og interventioner, og fonden kommer aldrig selv med konkrete løsningsforslag til politik, siger Elin Schmidt.

Nye forskningsresultater fra fonden bliver både lanceret i anerkendte videnskabelige tidsskifter og fremlagt for beslutningstagere ved eksempelvis pressemøde eller briefing, hvor ministeren og oppositionens ordfører på området diskuterer relevante politiske konsekvenser af den nye viden, fonden har skabt om udfordringer for velfærdsstaten. Fondens seneste studie af social arv i Danmark og USA blev diskuteret ved en debat mellem to tidligere statsministre fra hver sin politiske blok, Lars Løkke Rasmussen fra Venstre og Poul Nyrup Rasmussen fra Socialdemokratiet, arrangeret af fonden.

Stor pengetank

Penge til uafhængig forskning råder Rockwool-fonden selv over i rigt mål: Fonden har aktier for milliarder af kroner i industrikoncernen Rockwool International. Koncernen, der producerer energiløsninger, blev grundlagt og ejes fortsat delvist af en stor dansk industrifamilie, Kähler. For 40 år siden besluttede seks af familiens medlemmer at etablere en fond og deri lægge en stor bid af deres allerede dengang betydelige formue.

Rockwool-fonden fik, hvad der svarer til 25 procent af aktierne i industrivirksomheden Rockwool International og den opgave at bidrage med uafhængig, troværdig forskning til gavn for samfundet. Ved udvælgelsen af fokusområder og bevillinger til projekter agerer Fondsbestyrelsen og Fonden uafhængigt af Rockwool International. Fonden modtager dividende fra Rockwool International, og disse dividender ligger til grund for finansieringen af fondens aktiviteter. Fonden kan ikke involvere sig i projekter eller aktiviteter, der direkte eller indirekte kan påvirke eller influere den kommercielle udvikling i Rockwool International, fortæller Elin Schmidt:

- Vores fornemste opgave er at fakta-belægge debatten om velfærdssamfundet, og for at gøre det, skal ingen kunne tænke, at vi varetager særinteresser. Derfor kan vi ikke forske i emner, som kan påvirke den kommercielle udvikling i Rockwool International. Vi kan eksempelvis ikke se på aspekter af den grønne omstilling, der vedrører energireovering.

Fondens bestyrelse, som tæller flere efterkommere af fondens stiftere, beslutter, hvilke projekter der skal støttes, baseret på anbefalinger fra en komite af toneangivende professorer fra skandinaviske universiteter. Forskningen udarbejdes og formidles i fuld uafhængighed af bestyrelsen og ofte i et tæt samarbejde med eksterne forskere fra de bedste universiteter og forskningsinstitutioner i Europa og USA.

Job til 5.000 unge

Siden 2015 har fonden også haft en såkaldt intervention-senhed, der fokuserer på velfærdssamfundets systemiske udfordringer og bidrager til at finde løsninger på nogle af de velfærdsudfordringer, som fondens forskning har peget på, og som forekommer fastlåste. Eksempelvis at 5.000 danske unge hvert år står uden hverken job eller uddannelse, svarende til omkring syv procent af en ungdomsårgang. Sådan har det været i næsten to årtier uden nogen tegn på bedring.

Det koster velfærdsstaten 15 milliarder kroner hvert år, anslår Rockwool-fondens Forskningsenhed, som vurderer, at der er tilsvarende fastlåste og meget dyre udfordringer på for eksempel integrationsområdet. Derfor arbejder de 20 medarbejdere i Rockwool-fondens Interventionsenhed med støtte til, hvad fonden kalder 'systeminnovation' i praksis – nye måder at få eksempelvis unge i udsatte positioner i job eller uddannelse.

- Vi støtter eksperimenter, der afprøver nye løsninger på systemiske fejl i velfærdsstaten, eksempelvis at vi de seneste 20 år ikke har fået flere udsatte unge i job eller uddannelse. Og vi støtter kun via projekter, der evalueres efter meget høje standarder, så vi skaber evidens for, hvad der virker, siger Elin Schmidt.

Rockwool-fonden har blandt andet udviklet beskæftigelsesindsatsen NEXtWORK, som afkobler den traditionelle jobindsats via jobcentre til fordel for direkte netværk mellem unge og virksomheder, som tilbyder udsatte unge praktikpladser og samarbejder med de unge om at give dem arbejds erfaringer.

- Meget tyder på, at vi i projekterne har fat i noget, der virkelig virker, siger Elin Schmidt.

Også i sin fritid arbejder Elin Schmidt for social mobilitet og for at sikre udsatte børn og unge samme muligheder som andre for uddannelse, job og et godt liv. På 17. år er hun bestyrelsesformand i den humanitære organisation Mødrehjælpen:

Jeg er ikke politisk eller ideologisk men har bare den personlige holdning, at social mobilitet er vigtig, og at i et velfærdssamfund skal alle have lov til at bidrage til samfundet og til at skabe sig et godt liv. Derfor vil jeg gerne være med til at give næste generation af børn gode muligheder.

Varða på Island: en bro mellom fagforeningene og akademikerne

Islands institutt for arbeidslivsforskning Varða ble etablert i februar 2020 av landsorganisasjonen ASÍ og Forbundet for ansatte i stat og kommune BSRB. Formålet var å styrke sosial og økonomisk arbeidslivsforskning og å bygge bro mellom akademikere og arbeidslivet.

TEMA

28.01.2022

TEXT: HALLGRÍMUR INDRIDASON

Målet har vært at forskning fra Varða skal kunne lede til bedre diskusjoner under lønnsforhandlinger og også å kunne gi fagforeninger noe å støtte seg til.

Kristín Heba Gísladóttir har vært leder for Varða's helt fra starten.

– Til å begynne med var vi ikke sikre på hvordan dette skulle gå. Det var et stort behov for en slik institusjon, men det manglet en visjon for hvordan det skulle fungere. Det ble imidlertid snart klart at det var et stort behov for statistiske data som dekket arbeidstakernes situasjon, sier hun.

ASÍ og BSRB deler på å finansiere instituttets hovedutgifter, som består av kontorer og lederlønninger. Forskning er finansiert enten gjennom tilskudd eller gjennom salg av tjenester til fagforeninger, som vanligvis består i å forske på arbeidsforhold fra ulike perspektiv.

Bygget bro

Gísladóttir forteller at forskningsinstitusjoner, som universiteter, har manglet gode kontakter innad i fagforeningene. Instituttet har bygget bro mellom dem og har søkt om stipender i samarbeid med universitetene.

- Jeg håper at dette instituttet kan bli en permanent bro mellom fagforeningene og akademikerne, sier Gísladóttir.

Ifølge henne har Varða virkelig gjort seg bemerket gjennom to store undersøkelser rundt arbeideres økonomiske og sosiale hverdag. Her gav de sin objektive mening om egen situasjon, for eksempel om de fikk personlig økonomi til å gå opp og om hvordan de følte seg generelt.

Viktig redskap

Det som gjorde undersøkelsen spesiell var at 16 prosent av deltakerne var immigranter, noe som er uvanlig høyt i islandsk sammenheng.

- Dette satte fagforeningene pris på, og det fikk også mye oppmerksomhet fra andre steder. For fagforeningen vil undersøkelsen også komme til å bli et viktig redskap som vil komme dem til gode under kollektivforhandlinger.

Den store forskjellen mellom disse undersøkelsene og statistikk fra for eksempel Islands statistikkbyrå, er det objektive innholdet som deltakerne bidrar med.

- Vi spurte ikke om inntekt, og vi sjekket om resultatene var ulike mellom forskjellige sosiale grupper, for eksempel immigranter, forklarer Gísladóttir.

Det viste seg at immigranter sto i en vanskeligere økonomisk situasjon, og det var også vanskeligere for dem å finne skikkelig bolig.

Resultatene for den siste undersøkelsen ble publisert den 19. januar, og det betyr at det nå er mulig å sammenligne år for år.

Pandemien påvirker

- Det er tydelig at pandemien har hatt en betydelig effekt. Da vi gjennomførte den første delen av undersøkelsen i november og desember 2020, var det strenge restriksjoner og arbeidsledigheten var høy. Nå, ett år etter, har arbeidstakernes økonomi forverret seg spesielt blant immigranter selv om arbeidsledigheten er mye lavere.

- Psykisk helse har også blir verre og jobbstress øker, spesielt blant kvinner i offentlig sektor. Dette er svært alvorlig. Det snakkes mye om hvordan vi må hjelpe selskaper til å overleve gjennom pandemien, men vi må også tenke på hvordan vi skal hjelpe menneskene gjennom den. Derfor er det viktig å følge med på hvilken effekt dette har på folks livskvalitet, sier Gísladóttir.

Hun forteller at de har også studert arbeidstakernes psykiske helse og hvilken tilgang de har til psykisk helsevern – noe som også spiller en viktig rolle for folks livskvalitet.

- Vi har sett at mange arbeidstakere ikke har hatt mulighet til å få nødvendig helsevern, noe fagforeningene har kjempet for. Det er også enkelte grupper som må leie bolig på grunn av sin utsatte økonomiske situasjon.

- Når de har denne informasjonen, kan fagforeningene sjekke om det er noe de bør gjøre. Endelig kan de benytte seg av skikkelig forskning som gir de et bedre utgangspunkt for å argumentere sin sak.

Unge uten utdanning eller arbeid

Instituttet har også forsket på unge mennesker som hverken er i utdanning eller arbeid. Denne forskningen har vist at immigranter har større sjanse for å havne i en slik situasjon. Lignende forskning har vist at kvinnelige immigranter strever med å bli anerkjent på det islandske arbeidsmarkedet og i samfunnet, og at de til og med har blitt nektet visse tjenester.

- Så hvis de mister jobben er det ekstremt vanskelig for dem å finne en ny. Dette var det veldig trist å høre, sier Gísladóttir, som kan fortelle at lignende forskning fra andre land viser lignende resultater. Hun sier at et vitenskapsmagasin snart vil publisere en artikkel om sammenhengen mellom folks økonomiske situasjon og deres psykiske helse.

Gísladóttir er overbevist om at instituttet går en lys fremtid i møte.

- Vi er takknemlige for at akademikerne er villige til dele sin forskning og samarbeide med oss. Det er også mye enklere å få bevilgninger når man jobber med dem. Dette kommer til å bli enda enklere etterhvert som vi bygger opp vår egen anseelse. Vi har ikke hatt fastlagte planer for hvor vi ville gå, men har simpelthen latt ting gro organisk og det har fungert bra.

Drífa Snædal, lederen for landsorganisasjonen ASÍ, er enig.

- Målsetningen med å etablere Varða har vært å kunne utdype vår forståelse og kunnskap om arbeidstakernes situasjon. Varða har definitivt gjort dette – ikke bare gjennom sine store, årlige undersøkelser men også ved å fungere som en samarbeidsplattform mellom akademikere og andre institusjoner. Dette har satt oss bedre i stand til å kjempe kampen på vegne av våre medlemmer.

Sverige har flest behovsanställda och sämst anställningsskydd

Sverige har högst arbetslöshet i Norden. Sverige har också större andel tillfälligt anställda än de andra nordiska länderna. Samt lägst anställningsskydd för tillfälliga anställningar. En prisbelönt avhandling visar på konsekvenserna av avregleringarna för dem utan tillsvidareanställning.

TEMA

28.01.2022

TEXT: FAYME ALM, FOTO: AXEL KRONHOLM

Det är inte endast inom Norden som Sverige utmärker sig när det kommer till anställningsskydd.

Från att tidigare innehaft topplaceringen inom EU med det starkaste skyddet för tillfälliga anställningar är Sverige nu bland de länderna med det lägsta. Det säger Johan Alfonsson, filosofie doktor i sociologi vid Göteborgs universitet, till Arbeidsliv i Norden, och fortsätter:

- Alla svenska regeringar har sedan tidigt 1990-tal legat bakom avregleringarna av anställningsskyddet och samtliga partier har motiverat det på samma sätt. De har velat modernisera arbetsmarknaden och göra den mer flexibel.

Johan Alfonsson analyserade förändringarna på den svenska arbetsmarknaden i arbetet med sin avhandling som fick namnet *"Alienation och arbete: unga behovsanställdas villkor i den flexibla kapitalismen"*.

- Vad jag sett är att det har skett en allmän politisk förskjutning från socialdemokraterna till de borgerliga partierna där samtliga förespråkat förändring som gynnar tillväxten. Därmed har man lämnat perspektivet att skydda anställda från arbetsmarknadens otroghet, säger han.

Trenden är, enligt Johan Alfonsson, att individen i allt större utsträckning ska göra sig anställningsbar i stället för att med hjälp av statliga regleringar skyddas.

Andra villkor i grannlandet

Som en jämförelse nämner Johan Alfonsson Norge. Förvisso med lägre arbetslöshet, men också med striktare anställningsskydd.

- Det är svårare för arbetsgivarna i Norge att anställa på tillfällig grund. Där är anställningsskyddet mycket mer reglerat. Det är också lättare för arbetssökande att inte acceptera vilka villkor som helst eftersom det inte är lika många som konkurrerar om jobben, säger han.

Flexibilitetens konsekvenser

I avhandlingen beskriver Johan Alfonsson hur avregleringarna har påverkat dem som är aktiva på svenska arbetsmarknaden, men utan tillsvidareanställning, och har delat in dem i tre grupper:

- de med informella vikariat
- stående inhoppare
- nomadanställda

För dessa så kallade behovsanställda innebär arbetslivet ur flera aspekter motsatsen till den trygghet som de med en tillsvidareanställning oftast upplever: de vet var och när de ska arbeta, med vem, hur många timmar och vilken lön de får.

- Det finns en rad olika definitioner som kan användas om osäkerheten inför framtiden för behovsanställda. Som vilken arbetsplats man ska vara på, om man kan behålla anställningen, om hur många timmar man får arbeta och med det vilken lön man kommer få, säger Johan Alfonsson.

Men bristen på trygghet stannar inte vid detta. För med en behovsanpassad anställning följer även det som Johan Alfonsson kallar för social otrygghet:

- Det kan vara när man inte vet när eller var man ska jobba eller med vem. Eller hur man kan planera sin fritid. Att göra en plan till exempel för när man vill träffa sin familj eller andra, kan vara svårt eller omöjligt.

Graden av otrygghet varierar inom de tre grupperna. Den mest otrygga anställningen har de som Johan Alfonsson kallar nomadanställda, de som kan bli inringda varje morgon. Eller inte. Alternativt att vara en bland hundra personer som får ett och samma sms med ett jobberbjudande. Den som svarar snabbast får jobbet.

Och så finns det de som arbetat upp en individuell relation till en specifik arbetsplats och blir inkallad när någon vabbar eller blir sjuk.

- För den gruppen minskar den rumsliga otryggheten, säger Johan Alfonsson.

Forskning och politik

Hans avhandling utsågs av FALF – Forum för arbetslivsforskning som bästa avhandling i Sverige 2020 inom forskningsområdet arbetsliv och arbetsmiljö. I motiveringen står det bland annat: *"Avhandlingen kommer att vara av stor*

betydelse för forskare, beslutsfattare, arbetsmarknadens parter och alla andra aktörer som arbetar för att förbättra förhållandena och minska otryggheten i arbetslivet".

Själv är Johan Alfonsson osäker på om hans avhandling kommer att bidra till förändringar på den svenska arbetsmarknaden.

- Det är inte arbetslivsforskningens roll eller syfte att förändra, men forskningen kan användas av politiker på olika sätt för att driva resonemang och argument.

Samtidigt konstaterar han att arbetslivsforskning är ett laddat område för politiska partier eftersom frågor om arbetslöshet, anställningsskydd och arbetsgivaravgifter ofta är centrala i debatten.

- Det gäller även indirekt eftersom arbetslivsfrågor är viktiga för till exempel skattepolitiken, säger Johan Alfonsson.

Færøerne: Landet uden fængsel

Får du en fængselsdom på mere end halvandet år på Færøerne, så får du den ekstra straf, at du bliver sendt til Danmark for at afsone. Der findes nemlig ikke noget fængsel på Færøerne. Der er en arrest, en midlertidig løsning i en militærbarak fra 1960'erne. Et nyt fængsel koster 233 millioner danske kroner, men de færøske myndigheder har kun fået én million kroner

NYHET

28.01.2022

TEKST OG FOTO: RÓLANT WAAG DAM

Stedet bliver kaldt for Mjorkadalur, det er færøsk og betyder tågens dal. Der er kun plads til 14 indsatte. Det ligger højt oppe i fjeldet, 21 kilometer fra Torshavn. Det kunne lyde som beskrivelsen af det perfekte sted at holde kriminelle fanger. Men det er det ikke. Det har været en kendt sag blandt indsatte og ansatte siden arresten blev flyttet fra Tórshavn til Mjorkadalur i 2011. En sag færøske politikere også er gået ind i de seneste par år.

Mange millioner er ikke nok

- Mjorkadalur er bygget som en gammel kaserne. Det bliver aldrig et fængsel, uanset om vi restaurerer det for rigtig mange millioner.

Heðin Askham er viceleder for Kriminalforsorgen på Færøerne, fængselsbetjent og har været i statslig tjeneste i mere end 40 år. Han er afsender på ovenstående citat i forbindelse med, at den færøske public service station Kringvarp Føroya lavede et indslag om forholdene i Mjorkadalur i november sidste år. Samme uge som en rapport om varetægts- og afsoningsforholdene på Færøerne blev lagt frem. Den undersøgelse vender vi tilbage til, men Askhams udtalelse indrammer meget af det, rapporten belyser.

Edmund Joensen og Sjurður Skaale, folketingsmedlemmer fra Færøerne. Foto Steen Brogaard.

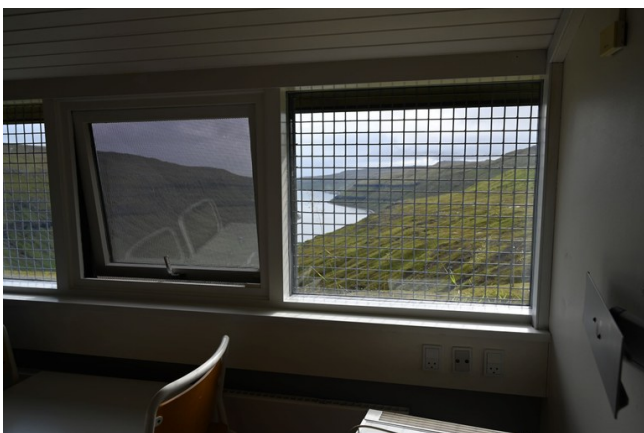
Rapporten bygger på en undersøgelse, som det færøske folketingsmedlem Edmund Joensen havde satte i værk sidste år. Joensen har sammen med det andet færøske folketingsmedlem, Sjurður Skaale, arbejdet aktivt for at belyse situationen i Mjorkadalur og for at få flere penge afsat til at forbedre forholdene.

Sneet inde i tre dage

Askham og de andre færøske fængselsbetjente drømmer om en arrest, et åbent fængsel og et lukket fængsel. Gerne i Tórshavn og i hvert fald ikke oppe i bjergene, fordi placeringen har sine ulemper, som Fængselsforbundets tidsskrift, Fængselsfunktionæren, konkluderede efter deres besøg i Mjorkadalur i 2020.

- Vi var på et tidspunkt sneet inde i tre dage. Til sidst havde vi næsten ingen mad tilbage, og der var bestilt en helikopter til vagtskiftet, udtalte fængselsbetjenten Birgir Hansen til mediet dengang.

At arresten ikke er bygget til formålet betyder også, at de 14 celler er for store - det skaber sikkerhedsmæssige udfordringer. Det betyder også, at cellerne er fordelt over tre etager og det medfører nogle helt konkrete udfordringer.

Udsigten inde fra en celle i arresten i Mjorkadalur. Foto: Søren Gregersen.

- Hvis der er tre, som er arresterede i samme sag, så kan de ikke sidde på samme etage, da væggene er så tynde, at de kan

snakke imellem cellerne. Det betyder så, at de bliver spredt over alle etager og sådan kommer dem som afsoner straffe og varetægtsfængslede at sidde side om side i Mjorkadalur, har Elkin Klettheyggi, chef for Kriminalforsorgen på Færøerne tidligere forklaret i radioprogrammet Breddin.

Mere end tusind kilometer væk

De dårlige fysiske omgivelser i arresten på Færøerne beskrives af flere som en ekstra straf til dem, der skal afsone i mere end halvandet år. De bliver sendt til Danmark for at afsone, mere end tusind kilometer hjemme fra. Det betyder også, at familie og venner, som skal komme på besøg, skal rejse fra Færøerne til Danmark og hjem igen - det koster en del tid og endnu flere penge, og på den måde bliver de pårørende også straffet.

- Jeg har en toårig pige som skal blive passet. Jeg skal købe mig fri fra arbejde en dag eller to. Det koster mig tusind kroner per dag. Så skal jeg købe en flybillet, som kan koste 3-4000 kroner. På den måde kan hvert besøg komme til at koste mig 6-7000 kroner, forklarede en mor til en færøsk indsat i et dansk fængsel i podcasten "De færøske fanger".

Og dem er der nogle stykker af, færøske fanger i danske fængsler. En oversigt fra Kriminalforsorgen viser, at i perioden 2011 til 2021 blev der flyttet 22 arrestanter og fanger flyttet fra Færøerne til Danmark. Oversigten kom efter at Sjurður Skaale spurgte den danske justitsminister om det sidste sommer.

- Hovedformålet med kriminalforsorgen må være, at folk som bliver idømt en straf, ikke skal begå ny kriminalitet, når de har afsonet, men at de kan blive gode samfundsborgere igen. Det er meget svært, hvis de dømte skal flyttes ud af deres hjemland til et fremmed miljø, hvor den eneste mulighed for at knytte nye forbindelser, er med andre fanger, udtalte Sjurður Skaale dengang.

I den forbindelse skrev mediet in.fo, at dette også er en dyr løsning, fordi det typisk er to politibetjente, som følger den indsatte til Danmark og at det koster 10-12.000 kroner hver gang.

Et nyt fængsel for 233 millioner

På Færøerne er der bred enighed om, at et nyt fængsel er en nødvendighed. Da lagtinget åbnede og nuværende lagtingsår blev skudt igang med lagmandens tale, så omhandlede en del af talen det færøske fængsel - eller mangel på det samme.

Sådan ser arresten i Mjörkadalur ud fra en anden vinkel. Den blev oprindeligt bygget til personale på en militær radarstation på toppen af bjerget bag bygningen.

- Vi må forbedre fængselsforholdene på Færøerne. De er ikke tilfredsstillende. Vi skal have et moderne fængsel med mulighed for at udvikle og uddanne sig. Jeg mener, at den bedste løsning er at bygge et nyt fængsel, sagde den færøske lagmand Bárður á Steig Nielsen.

Men et nyt fængsel koster 233 millioner kroner. Det står i føromtalt rapport om varetægts- og afsoningsforholdene på Færøerne, som er lavet af færøske og danske embedsfolk. Denne løsning, som i rapporten hedder "Etablering af ny institution", er den eneste model, som løser alle de udfordringer, som Kriminalforsorgen i dag har med og i Mjörkadalur. Denne løsning er kort og godt et nyt fængsel på en ny lokation. Men det bliver der ikke noget af i denne omgang.

En million til forbedringer

Færøerne, som de seneste mange år gradvist har overtaget flere og flere områder fra Danmark, har endnu ikke overtaget retsvæsenet og dermed fængselsvæsenet.

Derfor er det Folketinget i Danmark, som skal bevillige penge til et nyt fængsel på Færøerne. Kort før jul bekendtgjorde Nick Hækkerup, justitsminister, at der var blevet lavet en politisk langtidsaftale om at bruge fire milliarder kroner på Kriminalforsorgen fra 2022 til 2025. 14. januar kunne Hækkerup fortælle de færøske folketingsmedlemmer, som ikke var en del af denne aftale, at én million kroner er blevet bevilliget til forbedringer af Mjörkadalur.

- Jeg må bare sige som det er. Det her er ikke godt, sagde Skaale til færøsk radio efter mødet med ministeren. Joensen, som var med til samme møde, delte Skaales holdning. Han mener dog, at undersøgelsen, som han var med til at lave om forholdene i Mjörkadalur, har tjent et formål.

- Nu har de danske myndigheder indset det, som vi har vidst hele tiden. Forholdene fungerer ikke. Der skal et nyt fængsel til og nu er det kun et spørgsmål om, hvornår penge bliver sat af til projektet, var hans udlægning af sagen.

Vædderne i brunst

Og måske er der håb forude. I 2016 var en af de store udfordringer for færøsk politi, de seks årlige skydninger, som aktionspatruljerne skal gennemføre. En sag, som dansk politi skrev om på deres hjemmeside:

- Færøsk politi lejer sig ind hos en fåreavler, hvor der kan skydes på et øde område, da politiet ikke selv råder over en skydebane. Men ofte er vejret så dårligt, at skydningerne må aflyses. Eller også er vædderne i brunst, og så må der slet ikke skydes, stod der blandt andet.

Dengang turde politifolkene ikke drømme om en ny skydebane. I dag er den på vej - den er også noget billigere enn 233 millioner kroner.

Svenska LO: Europafacket för inte längre vår talan

Svenska LO har slutat betala sin medlemsavgift till Europafacket (EFS) och deltar inte längre i organisationens möten. Allt i protest mot hur EFS har hanterat förslaget till direktiv om tillräckliga minimilöner.

NYHET

21.01.2022

TEXT: KERSTIN AHLBERG

Sprickan inom EFS blev uppenbar för omvärlden redan innan Europeiska kommissionen hade lagt fram förslaget till direktiv. I februari 2020 skrev tio fackliga centralorganisationer i Danmark, Island, Norge och Sverige ett brev direkt till kommissionens ordförande Ursula von der Leyen, där de betonade att de inte delade EFS positiva inställning utan hoppades att kommissionen inte skulle föreslå några bindande EU-regler om löner.

Men det gjorde den, och en majoritet av Europafackets medlemsorganisationer vill inte bara ha direktivet, de vill också att reglerna ska vara strängare än kommissionen föreslagit. Samtidigt tycks svenskarnas (och danskarnas) fortsatta motstånd mot direktivet som helhet bara ha ökat motsät-

tingarna, trots kansliets ansträngningar att hitta lösningar på konflikten. Som LO ser det prioriterade kansliet i själva verket hela tiden majoritetslinjen framför att åstadkomma enighet.

Under tiden har direktivförslaget behandlats i Europaparlamentet och av medlemsstaternas regeringar i ministerrådet. I vanlig ordning lobbade Europafacket då mot parlamentet, och det var där som det slutligen skar sig.

– Majoriteten vill att *varenda* arbetstagare i hela EU ska ha rätt till en fastställd minimilön. Det har vi ju svårt att uppfylla eftersom våra kollektivavtal inte täcker alla. Då försökte vi i parlamentet få igenom ett undantag enbart för Sverige

och Danmark – men det misslyckades eftersom det blev direkt motarbetat av Europapacket, säger Hanna Björknäs, jurist vid LO.

Det blev droppen som gjorde att LO:s styrelse strax före jul beslöt frysa kontakterna med EFS.

– Att betala till en organisation som motarbetar oss, det går inte. De kan inte få föra vår talan, vi måste tala för oss själva, kommenterade LO:s avtalssekreterare Torbjörn Johansson beslutet.

Nu vidtar förhandlingar mellan parlamentet, ministerrådet och kommissionen för att försöka komma överens om en slutlig text. Parlamentets utgångspunkt i förhandlingarna återspeglar på det stora hela Europapackets önskemål. Ministerrådets förhandlingsmandat innehåller dock, enligt den svenska regeringens bedömning, tillräckliga garantier för att den svenska modellen inte ska påverkas. Danmarks regering var däremot inte övertygad när ministerrådet röstade om saken.

Och ingen vet förstås hur förhandlingarna slutar. Man kan bara gissa att de blir svåra.